THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.

אידישע וואָרט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday

ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA

Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

פרעזידענט הואווערס מאַראַטאָריום פאַרשלאָג

פרעזידענט הואווערס פּלאַן פאַר א מאַראַטאָריום פון אַלע מלחמה חובות מיט די פראַצענטן פאַר איין יאָר צייט איז פון גרויסער אינטערנאַציאָנאַלער באַדייטונג, און ער וועט בלי־ספק האָבן א געזונט־מאַכנדיקע ווירקונג גיט בלויז אויף דער עקאָנאָמישער, נאָר אויך אויף דער פּאָליטישער לאַגע פון דער וועלט.

דער מאַראַטאָריום, ווי ער ווערט פאַרגעשלאָגן פון פרעזידענט הוו־ווער, וועט מיינען, אז אמעריקע באַפרייט אויף איין יאָר אירע בעל־חובות פון צאָלונגען, בתנאי, אז זיי זאָלן באַפרייען זייערע. דאָס וועט הויפּטזאַכ־לאַך געבן דייטשלאַנד א געלעגנהייט צו קומען צו זיך פון דער דריקנדיקער לאַגע, וואָס דראָעט איר מיט באַלדיקן צוזאַמענברוך. דאָס וועט שוין במילא פירן צו א געזינטערן עקאָנאָמישן משב אין גאַנץ אייראָפּע.

פון אייראָפּעם פאַרבעסערטער לאַגע וועט געוויינען אויך אמעריקע. פרעזידענט הואווער האָט זיך קאָנסטיק איבערצייגט, אז אמעריקע קאָן ניט לעבן אין דער "גלענצנדער איזאָלאַציע" וואָס זי האָט פאַר זיך אויסגעקליבן. אמעריקע האָט דערפילט, אז די שווערע לאַגע אין אייראָפּע רופט זיך אָפּ זיי־ער שווער אויף אויף איר, און זי האָט דערפילט אויך אז דער סיסטעם פון אויסזויגן אירע בעל־חובות, וואָס גיט איר איבער אין די הענט די גאָלד זאַפאַסן פון דער וועלט, גיט מיט גיט צו צו קיין "פעקס". דער פרעזידענט דער־קלערט דערפאַר, אז ער האָפּט אז די אמעריקאַנער וועלן זיך באַרויסווייזן צו זיין קלוגע קרעדיטאָרן, וואָס גיבן די בעל־חובות א געלעגנהייט אַרויפצואַר־בעטן זיך, און ער גלויבט, אז אמעריקע געעשפּן וועלן זיך אויך פאַרבעד סערן, ווען אייראָפּע וועט ווערן אין א לאַגע צו קויפן אירע סחורות און פּראָ־דוקטן.

וואָס איז שייך קאַנאַדע, וועט זי דירעקט ניט געוויינען פון׳ם מאָרא־טאָריום, ווייל ער באַצייט זיך בלויז אויף חובות וואָס מען איז שולדיק צו מלוכות; און קאַנאַדע איז שולדיק פּאַקטיש אַלע אירע חובות צו פּריוואַטע אינטערעסן און פערצאָנען. זי וועט אָבער געוויינען, פונקט ווי אמעריקע, פון דער אַלגעמיינער דערהויבונג פון׳ם עקאָנאָמישן מצב אין אייראָפּע, און דעם ברייטערן מאַרק וואָס וועט זיך דערמיט עפענען פאַר אירע סחורות און פאַר איר תבואה בפרט.

די לופט איז איצט אין אייראָפּע אַן אָנגעגליטע. דער עקאָנאָמישער קריזיס שאַפט במילא אומפאַרטיידלאַכע מלחמה שטימונגען. פרעזידענט הו־ווערס פּלאַן וועט ווירקן צו באַראויקן די געמיטער און באַזייטיקן אין א היכשער מאָס די באַדלדיקע מלחמה געפאַרן.

זיכער איז פרעזידענט הואווערס פּלאַן ניט בכח צו מאַכן אַן ענדגיל־מיקן סוף צו דעם הערשנדיקן קריזיס. דער קריזיס איז א פּועל יוצא פון א סך אורזאַכן, וועלכע ווערן דערוויל ניט באַזייטיקט. אָבער די מלחמה חובות זיינען זיכער א וויכטיקער ביישטייערנדיקער פאַקטאָר אין׳ם קריזיס, און דער מאַראַטאָריום איז א וויכטיקער שריט אין דער ריכטונג פון פאַרלייכ־טערן דעם קריזיס און זיינע ווירקונגען.

פרעזידענט הואווער האָט אין זיין דערקלערונג פון׳ם פּלאַן באַמיט זיך איבערצוצייגן די אמעריקאַנער עפנטלאַכע מיינונג אין זיין נוצלאַכקייט פאַר אמעריקע גופא. ער וויל דערמיט פאַרזיכערן זיך מיט דער שטיצע פון׳ם קאָנגרעס. וועמעס. גומהייסונג פאַר מוז האָבן. דערפאַר אפשר באַטאָנט ער אזוי קאַטעגאָריש, אז ער טראַכט אפילו ניט וועגן שיינקען די חובות. עס זיינען דאָ אָבער א סך שמאַטסלייס סיי אויף דער און סיי אויף יענער זייט ים. וואָס גלויבן, אז סוף־כל־סוף וועט מען מוזן באַפרייען די וועלט פון אָט דער דריקנדיקער לאַסט, וואָס לאָזט זי ניט קומען צו זיך פון דער מלחמה, און דער מאַראַטאָריום קאָן זיין דער ערשטער שריט אין דער דאָזיקער ריכ־טונג.

פרעזידענט הואווערס פּלאַן האָט די בעסטע געלעגנהייט פאַרווירק־לאַכט צו ווערן. די אָנגעזעענסטע פירער פון סענאַט און אונטערשטן הויז זיינען פאַר דעם פּלאַן, און אַנדערע אייראָפּייאישע קרעדיטאָרן זיינען זיכער פאַר אים. ווייל זיי אַלע זיינען בעל־חובות, ווי קרעדיטאָרן. אַן אויסנאַם איז בלויז פראַנקרייך, וואָס ווייל קאָנסטיק ניט באַפרייען דייטשלאַנד פון איר לאַסט. אָבער זי וועט ניט קאָנען שטעלן זיך אַליין קעגן דער געזעלשאַפטלאַ־כער מיינונג פון דער גאַנצער וועלט.

דער סוף פון דער האַרן אפערע

דער סוף פון דער מיאוס׳ער אפערע מיט דעם פערטל מיליאָן דאָלאַר־דיקן פּראָצעס קעגן דער "איקאַ" און איר אָנגעשטעלטן, איז געקומען, ווי מיר האָבן די גאַנצע צייט דערוואַרט, מיט דער ריינוואַשונג פון דער "איקאַ" און מיט דער פאַרדאַמונג פון׳ם אָנקלעגער.

מיר האָבן דאָס דערוואַרט, כאָטש מיר האָבן ניט געקאָנט שרייבן וועגן דעם צוליב פאַרשטענדלאַכע טעמעס אַזוי לאַנג ווי די פּראָצעסן זיינען אָנגעגאַנגען. מיר האָבן געוואוסט זייער גוט, אַז וואָסערע אויסזצונגען מיר זאָלן ניט האָבן קעגן די מעשאָרן פון דער "איקאַ" (און מיר האָבן אַזעלכע), זיינען אָבער אירע אָנגעשטעלטע זיכער ניט קיין שווינדלער, וואָס וועלן זוכן באַשווינדלען א אידישן פאַרמער.

מיר האָבן דערפאַר אין די פּראָצעסן, וואָס האָבן זיך פאַרצויגן איבער א יאָר צייט, וואָס האָבן אָפּגעקאָסט צענדליקער טויזנטער דאָלאַר און וואָס האָבן געגעבן די מאָנטרעאַלער אַנטיסעמיטן גוטן מאַטעריאַל קעגן אידן, — אין די פּראָצעסן האָבן מיר געזען אַן אומפאַראַנטוואָרטלאַכע אוואַנטיורע פון מענשן וואָס האָבן צוליב געוויסע פערזענלאַכע אינטערעסן פאַרפירט די גאַנצע ניט שיינע אפערע.

דער אָנקלעגער אַליין איז אונז געווען באַקאַנט, — ער איז געקומען צו אונז און האָט פאַרלאַנגט מען זאָל אים דערלויבן אויסצוגיב צי צייטונג פאַר זיינע דערקלערונגען. מיר האָבן דאָס נאַטירלאַך ניט געטאָן, און הויפּטזאַכ־לאַך דערפאַר, ווייל מיר זיינען ניט געווען זיכער אין דער ערלאַכקייט פון זיי־נע אַנזיכטן. מיר האָבן דערצו פאַרשטאַנען, אַז אַן אַראָפּגעזעצטער פון זיין באָדן פאַרמער, און נאָך א "גרינגער" דערצו, קאָן ניט האָבן די מיטלען צו פאַרפירן א גרויסן פּראָצעס קעגן דער "איקאַ", און פאַר אונז איז געווען אויך קלאָר, אַז ער וועט ניט געזעלשאַפטלאַכער אָרגאַ־ניזאַציע.

די פראַגע איז דערפאַר געווען, וועט שטיצט עס אים מיט מיטלען און צוליב וועלכן צוועק? מיר האָבן געהאַט גענוג אורזאַכן דאַן הושד צו זיין, אַז די אפערע ווערט אָנגעפירט ניט מיט קיין געזעלשאַפטלאַכע צוועקן, נאָר מיט פאַרדעכטיקטע צוועקן. דאָס, זעט איצט אויס, האָט דער געריכט מיט זיין אורטייל באַשטעטיקט.

די פראַגע פאַרבלייבט נאָך איצט אויך ניט אויפגעקלערט, — ווער און צוליב וועלכע צוועקן האָט מען אָנגעפירט דעם פּראָצעס, געלאָזט זיך קאָסטן שווערע טויזנטער און געצוואונגען די "איקאַ" צו פאַרשווענדן שווע־רע טויזנטער געזעלשאַפטלאַכע געלדער — און גלייכצייטיק געמאַכט צו שאַנד דעם אידישן נאָמען?

דאָס איז פאַר אונז א וויכטיקע געזעלשאַפטלאַכע פראַגע. מיר דאַרפן געגוי וויסן ווער זיינען עס. די וואָס זוכן פערזענלאַכע געוויינסן אויפ׳ן אַלגע־מיינעם אידישן חשבון. מיר דאַרפן וויסן זייערע אַבזיכטן און זייערע מעטאָדן, כדי מיר זאָלן זיי קאָנען באַקעמפן.

אפשר קאָנען די מאָנטרעאַלער אידן אין דעם פאַל אַמבעסטן אריינ־מירן זיך אין דער פראַגע, — די געשיכטע האָט דאָך געשטאַמט פון מאָנט־רעאַל.

דער וואוקס פון אידישן פאָלק און זיין געאָגראַפישע פאַרשפּרייטונג אין לעצטן יאָרהונדערט

(ספּעציעל פאַר ד. א. וו. דורך "איטאַ") פון יעקב לעשצינסקי

מען האָט ביי אונז די לעצטע צענדליקער יאָר געווען א דריטל פון איין פּראָ־צענט פונם אידישן פאָלק און אייצט כמ־עט א דריטל פונם נאַנצן וועלט אידנטום. שטעלט מען זיך פאַר פאַר די אונז די געאָגראַפישע קאַרטע פונם אידנטום פון צוריק מיט הונדערט יאָר, איז גרינג צו באַמערקן, אַז אידן זיינען געווען פאַר־שטופּט אינ׳ם אָפּגעשטאַנענסטן ווינקל פון דער וועלט — אינם רוסישן טייל פון אייראָפּע; פּוילן און גאַליציע, אויפן באַל־קאַן, אין צפון אַפריקע און אין קליין אזיע. פאַרן נאַנצן יאָרהונדערט איז גע־נאַנגען א אידישע איבערוואַנדערונג פון מזרח קיין מערב, פון אַנדאַר לענדער אין אינדוסטריע לענדער, פון פּאָליטישע דעס־פּאָטיעס אין פרייע דעמאָקראַטישע לענ־דער, פון לענדער מיט סלאַוויש אַראַ־בישער קולטור אין לענדער מיט א ענג־ליש דייטשער קולטור.

אַנגעהויבן האָט זיך די נייע אידישע וואַנדערונג אין די דרייסיקער און פערצי־קער יאָרן פונם ניינצנטן יאָרהונדערט — פון פּויזן, בייערן, ווירטעמבערג האָבן אויסגעוואַנדערט פּוילישע און דייטשע אידן. פאַר יענע צייטן האָט די דורכ־שניטלאַכע אויסוואַנדערונג פון 5-6 טוי־זענט אידן א יאָר, שוין פאַרגעשטעלט א באַדייטנדיקע דערשיינונג. צו די 70קער יאָרן האָט שוין די אויסוואַנדערונג פאַר־כאַפּט דאָס מזרח אייראָפּעאישע אידי־טום און׳ם האָבן שוין איינגעוואַנדערט נאָר אין די פאַראייניקטע שטאַטן אריין בין פינף טויזנט אידן א יאָר. נאָך דער כוואַלע פון פּאָגראָמען פון די אכציקער יאָרן האָט זיך די אידישע מאַסע א הויב געטאָן נאַנצע שיכטן און די אויסוואַנדע־רונג איז געווען א מאַסן דערשיינונג, וואָס האָט ביזן וואַרצל פאַרענדערט דאָס פנים פון דעם אידישן פאָלק — זיין סאָ־ציאַלע סטרוקטור, זיין פּאָליטישע וואָג און זיין קולטורעלע פּיזאָנאָמיע. אָט איז א טאַטעלע, וואָס גיט אונז בערך די אויס־וואַנדערונג פאַר הונדערט יאָר, פון 1830 ביז 1930.

פון רוסלאַנד און פּוילן, אַבסאָל. צאָל, 2,800,000 — 66,4. פּראָצענט.
עסטרייך און אונגאַרן (מיט גאַליציע), 500,000 — 13.0 פּראָצענט.
דייטשלאַנד (מיט פּויזען), 250,000 — 6,0 פּראָצענט.
רומעניע, 175,000 — 4.2 פּראָצענט.
אנדערע אייראָפּייאישע לענדער, 240,000 — 5.8 פּראָצענט.
אויסער אייראָפּייאישע לענדער, 200,000 — 4,6 פּראָצענט.
צוזאַמען, 4,215,000 — 100,0 פּראָצ.

אין די פאַר׳מלחמה׳דיקע גרעניצן.

רוסלאַנד האָט נעגעבן צוויי דריטל פון דער גאַנצער אידישער אויסוואַנדערונג; עסטרייך אין אונגאַרן בערך א זיבענטל. מען קאָן זאָגן, אַז פון מזרח און דרום אייראָפּע איז געגאַנגען ביז 90 פּראָצענט פון אַלע אידישע אויסוואַנדערער. דייטש־לאַנד איז געווען איינצייטיק א אויסוואַנ־דערונג — און איינוואַנדערונג לאַנד. פון דייטשלאַנד האָבן אויסגעוואַנדערט ביז א פיר מיליאָן אידן אין משך פון די באַ־טראַכטע הונדערט יאָר, ס׳זיינען אָבער אריינגעוואַנדערט אין דער זעלבער צייט פון רוסלאַנד, פּוילן און רומעניע אַזעלכע 120 טויזנט אידן.

וואוהין האָבן אויסגעוואַנדערט די דאָ־זיקע העכער פיר מיליאָן אידן? די איינ־וואַנדערונג ווערט פאַרגעשטעלט אין פאָל־גענדיקער טאַבעלע:

קיין אמעריקע,	3,285,000 —	77,8 פּראָצענט.
קיין אפריקע,	110,000 —	2,7 פּראָצענט.
קיין אזיע,	225,000 —	5,4 פּראָצענט.
קיין מערב טייל פון אייראָפּע,	570,000 —	13,5 פּראָצענט.
קיין אוסטראַליע,	25,000 —	0,6 פּראָצענט.
צוזאַמען,	4,215,000 —	100,0 פּראָצענט.

אמעריקע האָט צוגענומען מער פון דריי פערטל פון אַלע אידישע וואַנדערער — פון דעם האָבן די פאַראייניקטע שטאַטן אַליין באַקומען קרוב צו דריי מיליאָן אידישע איינוואַנדערער, ד. ה. מער פון ניינציק פּראָצענט פון דער אמעריקאַנער איינוואַנדערונג און כמעט צוויי דריטל פון דער גאַנצער אידישער וועלט וואַנד־רונג אין די לעצטע הונדערט יאָר.

די אידישע עמיגראַנטן כוואַליע האָט געהאַלטן אין איין שטיינג, און נאָר אויס־סערלאַכע באַגרענצונגען האָבן מיט גוואַלד איבערגעריסן דעם דאָזיקן פּראָ־צענט, וועלכער וואָלט געווים געווען ערשט אין די לעצטע קריזיס יאָרן דערגרייכט אַן אומגעהויערע אַנטוויקלונג.

דער יערלאַכער דורכשניט פון אידישע וואַנדערע איז געווען:

פון 1830 ביז 1870 — 4-5 טויזנט.
פון 1870 ביז 1880 — 8-10 טויזנט.
פון 1881 ביז 1900 — 50-60 טויזנט.
פון 1901 ביז 1914 — 150-160 טויזנט.
פון 1915 ביז 1920 — 15-20 טויזנט.
פון 1921 ביז 1924 — 90-100 טויזנט.
פון 1925 ביז 1930 — 40-45 טויזנט.

ביז דער מלחמה האָט די כוואַליע גע־האַלטן אין איין וואַקסן און האָט דער־גרייכט צו אַן אויסוואַנדערונג ציפער פון העכער 150 טויזנט אידן א יאָר. די מל־חמה האָט איבערגעריסן דעם דאָזיקן וואוקס און׳ם עמיגראַציע איז געפאַלן ביז אַזעלכע 20-15 טויזנט אידישע וואַנ־דערער א יאָר. באַלד נאָך דער מלחמה — אין יאָר 1921 — האָט די עמיגראַנ־טען כוואַליע גלייך א שפּרונג געטאָן אויף 120 טויזנט. אימיגראַנטן נאָך אין די פאַראייניקטע שטאַטן אריין און מיט אַלע איבעריקע איינוואַנדערונג לענדער איז דעם יאָר אַרויסגעפאַלן פון מזרח אייראָפּע מער פון 150 טויזנט אידן, חוץ די העכער טויזנט אידן פּליכטלינגע פון רוסלאַנד, וועלכע האָבן זיך געוואַל־גערט אין פּוילן און רומעניע; שוין די ערשטע קוואַטאַ זגירה האָט שטאַרק פאַר־קלענערט די אויסוואַנדערונג און נאָכדעם איז געקומען די צווייטע קוואַטאַ זגירה פון 1924, וועלכע האָט די אויסוואַנדע־רונג נאָר פאַרקירצט און האַלט זי ביז איצט אָפּ.

איינע פון די וויכטיקסטע דערשיינונ־גען פון אידישן לעבן פון 19טן יאָרהונ־דערט, וועלכע איז אין די איינוואַנדערונג לענדער נאָך פאַרשטאַרקט געוואָרן, איז די קאָנצענטראַציע אין גרויסע שטעט. דאָס אידישע פאָלק איז דאָס גרויס שטאָ־טעשסטע פאָלק פון דער וועלט. אין 14 גרעסטע קולטור שטעט מיט העכער א מיליאָן איינוואוינער אין יעדער לעבן 4.2 מיליאָן אידן, אַלזאָ כמעט דריי־סיק פּראָצענט פונם נאַנצן אידישן פאָלק. ביי די ענגלענדער לעבן אין שטעט מיט מער פון פון א מיליאָן איינוואוינער נאָר אכצן פּראָצענט; אין די פאַראייניקטע שטאַטן — צוועלף פּראָצענט און ביי די דייטשן נאָר אכט פּראָצענט. נעמט מען שטעט מיט מער פון הונדערט טויזנט איינוואוי־נער, באַקומט מען, אַז ביי די ענגלענדער לעבן אין אַזעלכע שטעט פערציק פּראָ־צענט; אין די פאַראייניקטע שטאַטן — 29 פּראָצענט; ביי די דייטשן — 27 פּראָ־צענט און ביי אידן נאַנצע 46 פּראָ־צענט.

כמעט א נאַנצע העלפט פונם אידישן פאָלק איז גרויס שטאָטיש, לעבט אין די נערוון קניפּן פונם מאָדער־נעם פּאָליטישן און עקאָנאָמישן לעבן, לעבט אין די קולטור צענטערן פון דער מאָדערנער מענשהייט, לעבט און אַטעמט אַרבעט און שאַפט אין א גרויס שטאָטי־שער סביבה מיט אַלע אירע גרויסע מע־לות און חסרונות. גרויס שטאָטיש הייסט נאָך ניט קאָמפּאַקט. קאָנצענטרירט — ס׳זיינען פאַראַן שטעט מיט העכער א מי־ליאָן איינוואוינער, וואו עס לעבן גאָר ווייניק אידן — אין טאָקיאָ, וואָס האָט מער פון צוויי מיליאָן איינוואוינער, אין באַמבּיי, וואָס האָט איין מיט א פערטל מיליאָן איינוואוינער, אין כאַנקאָא, וואָס האָט קרוב צו אנדערהאַלבן מיליאָן מענ־שען — אין די דאָזיקע גרויסע אויאַטי־שע שטעט זיינען אידן קוים אין די מאַות אויפצוציילן. נעמט מען אָבער די איי־ראָפּייאישע און די אַמעריקאַנישע מיליי־אָנען שטעט, געפינען מיר דאָרטן גרויסע קאָמפּאַקטע, געדיכטע אידישע מאַסן. נע־מען מיר אידישע קהלות מיט מער פון הונדערט טויזנט אידן, פאַרמאָנען מיר אַזעלכע נאַנצע אכצן. צוזאַמען לעבן אין די דאָזיקע אכצן גרעסטע אידישע געמיינ־דעס קרוב צו פינף מיליאָן אידן. כמעט א דריטל פונם נאַנצן אידישן פאָלק. גיבן מיר׳ צו אַז די דאָזיקע אכצן גרעסטע אי־דישע קהלות נאָך 55 אידישע קהלות מיט א צאָל אידן פון 25 ביז ביז הונדערט טויזנט אין יעדער, דאַרף, צעשאָטן, צע־וואָרפן און צעברעקלט, אָן יעדער מעג־לאַכקייט צו בויען א געמיינשאַפטלאַך קהל׳ש לעבן. קהלות מיט מער פון צען טויזנט אידן זיינען געווען אי זדער גאַנ־צער וועלט דאַמאָלסט דריי סך הכל (אַמ־סטערדאַם, סאַלאָניקי און קאָנסטאַנטינ־פּאָל), וואו ס׳האָבן געלעבט אַזעלכע צוויי פּראָצענט פונם וועלט אידנטום. דער גרעסטער רוב קהלות האָבן געצייילט פון הונדערט ביז פינף הונדערט נפשות — אַלזאָ פיצעלאַך קהלות מיט קליינע מעג־לאַכקייטן, אָרימע און מאַטעריעלע און קולטורעלע כחות. פאַר איינע הונדערט יאָר האָט זיך דאָס אידישע פאָלק צענויפגע־נומען, צענויפגעוואַמלט און זיך קאָנ־צענטרירט אין אַזאַ מאָס, אַז כמעט א העלפט אידן לעבן אין קהלות מיט מער פון פינף און צוואַנציק טויזנט אין יעדער. באַזונדערס שטאַרק איז געגאַנגען די קאָנצענטראַציע אין די איינוואַנדערונג לענדער — אין די פאַראייניקט שטאַטן לעבן אין פינף קהלות (ניו־יאָרק, פּילא־דעלפיע, שיקאַגאָ, באָסטאָן און קליוו־לאַנד) צוויי מיט דריי פערטל מיליאָן אידן אָדער מער פון זעכציק פּראָצענט פון אַלע אידן אין די פאַראייניקטע שטאַטן. ביז אכציק פּראָצענט פון אַלע אידן אין די פאַראייניקטע שטאַטן לעבן אין קהלות

(שלום אויף זייט דריי)

די טרעגער פון די משיחישע באַוועגונגען ביי אידן

אַן אָפּהאַנדלונג פון אַלע באַוועגונגען פון משיחישער אויסלייזונג פון בר כּכבאַ ביז הערצלען

פון יוסף שפּירא

(צווייאון־צוואַנציקסטע פאָרזעצונג)

דער רמב״ן האָט אויך אָנגעוויזן, אַז די זעקס מעג פון בריאת העולם לערנען אונז עטוואָס ווען די טעג פון אויסלייזונג. אַזוי ווי אין דעם זעקסטן טאָג איז באַ־שאַפן געוואָרן דער מענש, אַזוי וועט אין דעם זעקסטן טויזנט יאָר פון זינט די וועלט איז באַשאַפן געוואָרן, זיך באַווייזן דער אויסלייזער. דער זיבעטער טאָג, שבת, צייגט אַז דער זיבעטער טויזנט יאָר וועט זיין הייליקער און שענער, ווי די פריערדיקע טויזנט זנטער יאָרן.

דער רמב״ן האָט אויך אָנגעוויזן אַז דער פאַרבאָט פון די חכמי התלמוד אויסצורעכענען דעם "קץ", איז מער ניט גילטיק, צוליב דעם וואָס מען שטייט שוין נאָענט צו דעם "קץ", דער פאַרבאָט איז אַרויסגענעבן געוואָרן אין א צייט ווען עס איז געווען ווייט דערצו, אום צו ראַטעווען מענשן פון שטאַרקער אַנטוישונג. ער האָט אויך געזוכט צו באַווייזן אַז א גמטריא איז א געזעצלאַכע מעטאָדע אויסצו־רעכענען די צייט פון אויסלייזונג.

אין דעם יאָר 1263 האָט דער רמב״ן געהאַט א וכוח מיט דעם גלח פּאַבלא קיסטיאַני, א משומד, פאַר דעם קעניג פון אַראַגאָן, וואָס האָט אָנגעהאַלטן פיר טעג אין אין וועלכן עס איז, זעלבסטפאַרשטענדלאַך, אויך אַרויפגעקומען די פראַגע פון דעם יאָדישן משיחישן גלויבן אין דער רמב״ן האָט אָנגעוויזן, אַז אידן גלויבן ניט אין קיין געטלאַכן משיח, נאָר אַז דער וועט זיין א מענש פון א הויכער מדרגה, וואָס וועט ברייגנען אויסלייזונג דעם פאָלק.

אין דעם וכוח האָט טאַקע דער רמב״ן געזאָגט, ער האָט נאָכדעם באַראַרפט אויסשטיין פיל דרידפות פון די פאַרטרעטער פון דער קירך אין אַזוי ווי ער האָט גע־פילט, אַז ער קען מער ניט פאַרבלייבן אין שפּאַניע האָט ער פאַרלאָזט דאָס לאַנד אין אין עלטער פון זיבעציק יאָר איז ער געקומען קיין ארץ־ישראל. ער האָט גע־טראָגן דאָס לאַנד וויסט, נאָך דער מלחמה צווישן די מאָנגאָלן פון דעם יאָר 1260 און ער האָט פאַראַנגען ביטערע טרערן. נאָכדעם האָט ער גענרינדעט אין ירושלים א גרויסע ישיבה פאַר תורה און חכמה. ער האָט אָבער דאָרט מער ניט געלעבט ווי אַרום פינף יאָר און זיין קבר איז אין חברון, ניט ווייט פון דער מערת־המכפּלה.

רבי אברהם אבולאפיא

איינער פון די ערשטע מקבלים, וועלכער האָט געלעבט אין א וועלט פון חלו־מות און פאַנטאַזיעס און וועלכער האָט אין זיך דערפילט א כח אויסצולייזן די אידן און זיך פּראָקלאַמירט אַלס משיח, איז געווען — רבי אברהם בר׳ שמואל אבולאפיא.

אבולאפיא איז געווען אַן אויסערגעוויינלאַכע דערשיינונג. זיין מח איז שטענ־דיק געווען פול מיט הויכע געדאַנקען און דערהאַבענע געפילן, מיט סודות און פאַר־שטעלונגען. ער האָט געהאַט א שאַרפן שכל און פיל וויסן, ער איז אָבער פון דער נאַטור געווען אומרוהיג און שטענדיק געזוכט עטוואָס נייעס. אפילו אין דער קבלה און אירע צען ספירות, ווי זי איז פאַרשטאַנען געוואָרן אין יענעם דור האָט ער ניט געפונען קיין באַפרידיקונג און ער האָט דאַרום זיך געוואָלט שאַפן א נייעם וועג.

זיין אומרואיקייט האָט אבולאפיא אויסגעוויזן שוין אין זיין פריסטער יוגנט. ער איז געבוירן געוואָרן אין דעם יאָר 1240 אין דער שטאָט סאַראַגוסי און וועגן ער איז נאָך געווען א קינד האָבן זיך זיינע עלטערן איבערגעצויגן קיין טאָלידאָ, שפּא־ניע. ביז אכצן יאָר האָט זיין פאָטער מיט אים געלערנט תנ״ך, משנה און גמרא. נאָכדעם איז דער פאָטער געשטאָרבן און ער איז נאָך דאָרט פאַרבליבן צוויי יאָר און דאַן וועגן דער שונא פון אַלע אידישע אויסלייזונגען, אין אַן אַנדערן אָרט, אין אַן אַנדערן לאַנד, אין אַן אַנדערן מאָמענט